

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Кафедра політичних наук і права

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до індивідуальної навчально-дослідної роботи здобувачів
вищої освіти за *першим* (бакалаврським) рівнем ОПП «Політологія»
з курсу

**“МЕОДИКА ВИКЛАДАННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ
ДИСЦИПЛІН”**

Укладач: доцент кафедри політичних
наук і права О.В.Полуяктова

Одеса - 2020

УДК : 3 (075.8)
ББК

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського (протокол № 6 від 30.01.2020 року)*

Рецензенти:

Матюк Т.В. – к.е.н., кафедри економіки та підприємництва
ОНУ імені І.І. Мечникова

Доброва Т.Г. – к.е.н., доцент кафедри політичних наук і права
ПНПУ імені К.Д. Ушинського

Полуяктова О. В. Методичні рекомендації для підготовки до індивідуальної навчально-дослідної роботи з дисципліни «Методика викладання суспільно-політичних дисциплін» [для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 052 «Політологія» денної та заочної форм навчання]. Одеса : Вид-во «Університет Ушинського». 2020. - 25 с.

Методичні рекомендації містять завдання для індивідуальної навчально-дослідної роботи здобувачів в обсязі повної структури курсу «Методика викладання суспільно-політичних дисциплін» відповідно програмі.

Складено з урахуванням робочої програми вивчення курсу, методичних розробок ЗВО, а також інших вузів, матеріалів літературних джерел, наведених у рекомендованій літературі.

ЗМІСТ

1	Вступ	4
2	Методичні рекомендації до написання конспекту-уроку.	6
3	Методичні рекомендації до виконання реферату на тему: «Інноваційні педагогічні технології активізації навчання».	11
4	Система оцінювання	20
5	Рекомендована література	24

1. ВСТУП

Мета навчальної дисципліни: надати здобувачам цілісну і логічно-послідовну систему знань про методику викладання суспільно-політичних дисциплін, розкрити концепцію, основи теорії, методики і методології викладання навчальних дисциплін у системі вищої та середньої освіти.

Передумови для вивчення дисципліни: для вивчення навчальної дисципліни «Методика викладання суспільно-політичних дисциплін» здобувачі мають опанувати знання з таких навчальних дисциплін, як «Педагогіка», «Українська мова».

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен:

знати:

- критерії відбору, принципи структурування змісту фахової дисципліни у середній та вищій школі;
- міжпредметні зв'язки методики викладання із іншими дисциплінами;
- сучасні інтерактивні методи навчання;
- форми організації навчання;
- норми, критерії оцінювання знань, умінь;
- специфіку застосування новітніх освітніх технологій у вищій школі та середній школі;
- особливості організаторської, координаційної та управлінської діяльності у вищому навчальному закладі;
- психологічні особистісні якості викладача вищої та середньої школи, професійні вимоги до нього.

вміти:

- аналізувати та впроваджувати у власну діяльність теоретично обґрунтовані положення найсучаснішого педагогічного досвіду;
- застосовувати методи, прийоми організації навчально-пізнавальної діяльності студентів (бесіди, діалогу, дискусії, мозкової атаки, сюжетно-рольової гри, роботи в групах тощо);
- планувати структуру, зміст, процес організації лекції, лабораторного та практичного заняття;
- укладати тексти лекцій за планом;
- творчо проводити лабораторні та практичні заняття;
- добирати оптимальні форми та методи педагогічної діяльності;
- застосовувати сучасні освітні технології;
- забезпечувати виконання розвиваючої, координуючої, управлінської функції викладача вищого навчального закладу та середньої школи;
- здійснювати саморозвиток, самоосвіту, самовиховання, самоорганізацію;
- визначати мету та завдання шкільних курсів суспільно-політичних дисциплін; аналізувати навчальну програму та навчально-методичну літературу; складати плани-конспекти уроків, визначати тип та форму уроку, враховувати пізнавальні можливості учнів, розробляти завдання та тести для перевірки знань, вести педагогічне спостереження.

II. Унаслідок вивчення навчальної дисципліни здобувачі мають опанувати такі компетентності:

Загальні компетентності:

- ЗК2 Пізнавальна (здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями)
- ЗК3 Предметно-професійна (знання та розуміння предметної області та розуміння

- професійної діяльності та здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях)
- ЗК4 Мовна (здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово)
- ЗК5 Пошуково-аналітична (здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел)
- ЗК6 Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій для пошуку, оброблення, аналізу та використання інформації з різних джерел.
- ЗК7 Міжособистісно-командна (здатність працювати в команді, демонструючи навички міжособистісної взаємодії)
- ЗК9 Етична (наявність моральних орієнтирів та здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)).

Фахові компетентності спеціальності (ФК)

- ФК5 Знання сучасних теоретичних і практичних засад організації та проведення політологічних досліджень.
- ФК6 Уміння працювати з оригінальними текстами та смисловими конструкціями, які містяться в них.
- ФК14 Здатність урахувати психофізіологічні особливості навчання учнів під час проведення класних і позакласні заходів
- ФК15 Здатність здійснювати контроль та оцінювання результатів освітньої діяльності учнів Уміння прогнозувати використовувані засоби і методи роботи

«Якщо вчитель має тільки любов до справи, він буде добрим учителем. Якщо вчитель відчуває тільки любов до учня, як батько, мати, він буде кращим за того вчителя, який прочитав усі книжки, але не відчуває любові ні до справи, ні до учня. Якщо учитель поєднує в собі любов до справи і до учнів, він – досконалий учитель. Л. Толстой»

2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ КОНСПЕКТУ-УРОКУ

Індивідуальне завдання полягає у виконанні плану-конспекту уроку та реферату за темою: «Інноваційні педагогічні технології активізації навчання»(можна обрати з тематики творчих робіт) , метою якого є детальніше вивчення предмету, а також набуття навичок самостійного прийняття рішень та вміння застосовувати свої знання для вирішення практичних завдань. Окрім цього, здобувачі поглиблюють та закріплюють програмний матеріал, який відповідає теоретичним змістовим модулям, виробляють вміння самостійної роботи з навчальною і науковою літературою, сучасними інформаційними засобами і технологіями, комп'ютерною технікою.

При написанні індивідуальних навчально-дослідних завдань необхідно: викладати матеріал логічно, послідовно, грамотно, чітко формулювати думки; узагальнювати результати досліджень у вигляді таблиць, схем, діаграм, безпосередньо пов'язаних з питаннями теми, але їх кількість не повинна бути надмірною.

№ з/п	Завдання	Кількість годин	
		Денна	Заочна
	МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН		
1.	План-конспект уроку.	5	
2.	Інноваційні педагогічні технології активізації навчання.	5	
	Разом	10	

Перша частина індивідуальної науково-дослідної роботи з курсу «Методика викладання суспільно-політичних дисциплін» складається з практичного блоку дисципліни. Кожний здобувач розробляє план-конспект уроку на зазначену тему згідно з критеріями написання плану-конспекту, який було розглянуто в лекційному матеріалі.

Тематика уроків

1. Скласти план-конспект уроку з курсу «Етика» на тему: *«Що означає бути громадянином своєї держави».*
2. Скласти план-конспект уроку з курсу «Етика» на тему: *«Що таке етикет особливих випадків»*
3. Скласти план-конспект уроку з курсу «Етика» на тему: *«Чим керується людина у вчинках та поведінці»*
4. Скласти план-конспект уроку з курсу «Етика» на тему: *«Для чого вивчаємо етику».*
5. Скласти план-конспект уроку з курсу «Етика» на тему: *«Що таке справедливість».*
6. Скласти докладний план вивчення блоку з курсу «Етика» на тему: *«Цінності демократичного суспільства».*
7. Скласти план-конспект уроку з курсу «Етика» на тему: *«У чому полягає етика відносин між народами в демократичному суспільстві».*

8. Скласти план-конспект уроку з курсу «Етика» на тему: *«Як громадяни повинні ставитися до своєї держави»*.
9. Скласти план-конспект уроку з курсу «Етика» на тему: *«Що таке громадянська позиція людини»*.
10. Скласти план-конспект уроку з курсу «Етика» на тему: *«Що таке ідеал»*.
11. Скласти план-конспект уроку з курсу «Всесвітня історія» на тему *«Утворення Єгипетської держави»*.
12. Скласти план-конспект уроку з курсу «Всесвітня історія» на тему: *«Кіммерійці та скіфи на території сучасної України»*.
13. Скласти план-конспект уроку з курсу «Історія України» на тему: *«Київська держава за часів правління Володимира Великого»*.
14. Скласти план-конспект уроку з курсу «Історія України» на тему: *«Нова доба в історії України: хронологічні рамки. Становище українських земель у складі різних держав у XVI ст.»*
15. Скласти план-конспект уроку з курсу «Правознавство» (9 клас) на тему *«Що таке конституція. Як Конституція врегульовує життя громадян України»*
16. Скласти план-конспект уроку з курсу «Правознавство» на тему *«Як громадяни беруть участь у житті демократичної держави»*.
17. Скласти план-конспект уроку з курсу «Правознавство» на тему *«Історичний аспект виникнення держави і права»*.
18. Скласти докладний план вивчення блоку з курсу «Правознавство» на тему *«Ти - людина, значить маєш права»*
19. Скласти план-конспект уроку з курсу «Правознавство» на тему *«Державний лад »*
20. Скласти план-конспект уроку з курсу «Людина і світ» на тему *«Соціалізація особистості »*
21. Скласти план-конспект уроку з курсу «Людина і світ» на тему *«Демократія »*
22. Скласти план-конспект уроку з курсу «Людина і світ» на тему *«Політичні інститути і процеси »*
23. Скласти план-конспект уроку з курсу «Людина і світ» на тему *«Соціальна мобільність»*.
24. Скласти план-конспект уроку з курсу «Людина і світ» на тему *«Громадянське суспільство »*.
25. Складіть резюме власного методичного проекту – факультативного курсу для 6 класу.
26. Складіть резюме власного методичного проекту – факультативного курсу для 7 класу.

27. Складіть резюме власного методичного проекту – факультативного курсу для 8 класу.
28. Складіть резюме власного методичного проекту – факультативного курсу для 9 класу.
29. Складіть резюме власного методичного проекту – факультативного курсу для 10 класу.
30. Складіть резюме власного методичного проекту – факультативного курсу для 11 класу.

СТРУКТУРА ТА ЕЛЕМЕНТИ КОНСПЕКТУ УРОКУ.

Урок — логічно закінчена, цілісна, обмежена в часі частина навчально-виховного процесу, яку проводять за розкладом під керівництвом учителя з постійним складом учнів.

У сучасній дидактиці існують різні класифікації уроків, залежно від взятих за основу ознак. За способами їх проведення виділяють: урок-лекція, кіноурок, урок-бесіда, урок-практичне заняття, урок-екскурсія, урок самостійної роботи учнів у класі, урок лабораторної роботи, за загальнопедагогічною метою організації занять: урок вивчення нового матеріалу; удосконалення знань, умінь і навичок; контролю та корекції знань, умінь і навичок. Залежно від дидактичної мети: спеціалізований урок (переважає одна мета), комбінований (дві або більше рівнозначні мети). Різновидами спеціалізованого уроку є: урок засвоєння нових знань; урок засвоєння умінь та навичок; урок застосування знань, умінь та навичок; урок контролю та корекції знань, умінь та навичок; урок узагальнення та систематизації знань.

Структура та елементи уроку.

Зумовлюються завданнями, які належить вирішувати на уроках певного типу, для успішного досягнення певних дидактичних цілей. Тому кожний тип уроку має властиву тільки йому структуру, яку створює набір конкретних елементів:

1. *Організаційна частина.* До неї належать привітання, перевірка підготовленості учнів до уроку, виявлення відсутніх, повідомлення плану роботи. Мета її — мобілізувати дітей до праці, активізувати їх увагу, створити робочу атмосферу на уроці.

2. *Мотивація навчальної діяльності.* Передбачає формування в учнів потреби вивчення конкретного навчального матеріалу. Містить повідомлення теми, мети та завдань уроку. Виникненню мотивів для навчання сприяє чітке усвідомлення його мети — кінцевого, запланованого результату спільної діяльності викладача й учнів.

3. *Перевірка знань учнів.* Означає перевірку письмового домашнього завдання, яку проводять різними методами контролю залежно від поставленої мети: усна перевірка (опитування), вибіркова письмова перевірка за допомогою карток-завдань.

4. *Стимулювання навчальної діяльності.* Необхідне для розвитку в учнів зацікавленості до вивчення нової теми. Може здійснюватися за допомогою введення додаткової (вторинної) навчальної інформації, після чого буде викладатись основна, а також завдяки створенню викладачем проблемних, імітаційних або ігрових ситуацій.

5. *Актуалізація опорних знань.* Покликана забезпечити узгодження між викладеною вчителем інформацією та сприйняттям, засвоєнням, осмисленням її учнями. Щоб пояснення було зрозумілим, учням необхідно нагадати попередній вивчений матеріал, на базі якого засвоюватимуться нові знання.

6. *Пояснення нового матеріалу.* Полягає не тільки у викладанні, а й у керуванні процесом засвоєння учнями нових знань. Для успішного засвоєння учнями нових знань викладачеві необхідно подбати про їх сприймання, розуміння, закріплення і застосування. Бажано щоб під час пояснення нового матеріалу між учнями і вчителем існував зворотний зв'язок для з'ясування незрозумілих моментів.

7. *Діагностика правильності засвоєння учнями знань.* Допомагає викладачеві, учням з'ясувати причину нерозуміння певного елемента змісту, невміння чи помилковості виконання інтелектуальної або практичної дії. Вона може бути здійснена за допомогою серії

оперативних короточасних контрольних робіт (письмових, графічних, практичних), усних фронтальних опитувань. За допомогою комп'ютерної техніки діагностика може бути здійснена особливо оперативно. Результати її відкривають для викладача чітку картину диференційованості учнів за рівнем засвоєння навчального матеріалу.

8. *Закріплення нового матеріалу.* Здійснюється за допомогою вибіркового фронтального опитування учнів або за допомогою невеликої самостійної роботи. Для цього викладач повинен підібрати питання, завдання, які сприятимуть приєднанню нових знань до системи засвоєних раніше знань, умінь та навичок.

9. *Підбиття підсумків уроку.* Передбачає коротке повідомлення про виконання запланованої мети, завдань уроку. Учитель аналізує, що нового дізнались учні на занятті, якими знаннями та вміннями оволоділи, яке значення мають ці знання для наступного вивчення предмета. У підсумках уроку має бути відображено позитивні та негативні аспекти діяльності класу та окремих учнів, оцінено їх роботу.

10. *Повідомлення домашнього завдання.* Містить пояснення щодо змісту завдання, методики його виконання, передбачає його запис на дошці, а учнями — в щоденник.

Взаємозв'язок типу і структури уроку.

Тип уроку визначає особливості його структури (наявність, послідовність і взаємозв'язок елементів). Одні уроки охоплюють усі елементи структури, інші — тільки деякі.

Урок засвоєння нових знань. Засвоєння знань передбачає їх сприймання, усвідомлення, осмислення внутрішніх зв'язків і залежностей в предметах та явищах, запам'ятовування, узагальнення і систематизацію. Успішність засвоєння знань залежать від мети і мотивів. З урахуванням цього урок такого типу містить елементи: перевірка домашнього завдання, актуалізація та корекція опорних знань; повідомлення учням теми, мети й завдання уроку; мотивація учіння; сприймання й усвідомлення учнями матеріалу, осмислення зв'язків і залежностей між його елементами; узагальнення і систематизація знань; підсумки уроку; повідомлення домашнього завдання.

Урок формування умінь і навичок. В основу формування структури такого уроку покладено дидактичну систему вправ і завдань, їх послідовність, яка сприяє досягненню освітньої мети. Згідно з логікою процесу засвоєння умінь і навичок урок передбачає: перевірку домашнього завдання, актуалізацію і корекцію опорних знань, умінь і навичок; повідомлення учням теми, мети і завдань уроку і мотивацію учіння; вивчення нового матеріалу (вступні, мотиваційні і пізнавальні вправи); первинне застосування нових знань (пробні вправи); самостійне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях (тренувальні вправи за зразком, інструкцією, завданням); творче перенесення знань і навичок у нові ситуації (творчі вправи), підсумки уроку і повідомлення домашнього завдання.

Урок застосування знань, умінь і навичок. Застосування знань полягає в реалізації засвоєного на практиці. Воно є одночасно засобом і метою навчально-виховного процесу. Як засіб навчання набуті знання, уміння і навички застосовують на уроках різних типів. Комплексне їх застосування як мету навчання здійснюють на уроці цього типу, який охоплює перевірку домашнього завдання, актуалізацію і корекцію опорних знань, умінь і навичок; повідомлення теми, мети й завдань уроку та мотивацію учіння школярів; осмислення змісту, послідовності застосування способів виконання дій; самостійне виконання учнями завдань під контролем і за допомогою учителя; звіт учнів про роботу, теоретичне обґрунтування результатів; підсумки уроку; повідомлення домашнього завдання.

Урок узагальнення і систематизації знань. Його завдання полягає в упорядкуванні та систематизації засвоєних знань. Воно може мати характер емпіричних узагальнень і виражатись у класифікації процесів, відповідних понять. Урок цього типу передбачає розвиток від окремого до загального. Його структуру складають: повідомлення теми, мети, завдань уроку та мотивація учіння; відтворення та узагальнення понять і засвоєння відповідної системи знань; узагальнення та систематизація основних теоретичних положень науки і відповідних ідей; підсумки уроку і повідомлення домашнього завдання.

Урок перевірки і корекції знань, умінь і навичок. Залежно від мети перевірки, змісту

навчального матеріалу, методів і засобів контролю (диктанти, твори, розв'язування задач тощо) уроки цього типу мають різну структуру. Передбачає перевірку знань, вмінь і навичок різних рівнів — від виявлення знання учнями фактичного матеріалу, формулювання понять для розкриття системи знань, до творчого застосування їх в нестандартних умовах. За такого підходу структура уроку містить: повідомлення теми, мети і завдання уроку, мотивацію учіння; перевірку знання учнями фактичного матеріалу й основних понять; перевірку глибини осмислення учнями знань і ступеня їх узагальнення; застосування учнями знань у стандартних і змінених умовах; перевірку, аналіз і оцінювання виконаних робіт; підсумки уроку і повідомлення домашнього завдання.

Комбінований урок. Має дві або декілька рівнозначних освітніх мети, тому його структура змінюється залежно від того, які типи уроків і їх структурні елементи поєднують. Наприклад, структура комбінованого уроку-перевірки раніше засвоєного і засвоєння нових знань охоплює: повідомлення теми, мети і завдань уроку, мотивацію учіння; перевірку, оцінювання і корекцію раніше засвоєних знань; відтворення і корекцію опорних знань; сприймання, осмислення, узагальнення і систематизацію учнями нових знань; підсумки уроку і повідомлення домашнього завдання.

Розглянуті вище структури уроків є орієнтовними. Вони передбачають варіативність залежно від віку учнів, їх підготовки, змісту навчального матеріалу, методів навчання, місця проведення уроків тощо.

Нестандартні уроки

Особливість нестандартних уроків полягає в такому структуруванні змісту і форми, яке викликало б інтерес в учнів, сприяло їх оптимальному розвитку і вихованню. До нестандартних уроків належать:

1. *Уроки змістовної спрямованості.* Їх основним компонентом є взаємини між учнями, засновані на змісті програмного матеріалу — уроки-семінари, уроки-конференції, уроки-лекції;

2. *Уроки на інтегративній основі* (уроки-комплекси, уроки панорами). Їм властиве викладання матеріалу кількох тем блоками, розгляд об'єктів, явищ в їх цілісності та єдності. Проводять такий урок кілька вчителів, один з яких ведучий. Поєднують різні предмети: історію та музику, географію та іноземну мову тощо.

3. *Уроки міжпредметні.* Мета їх — “спресувати” споріднений матеріал кількох предметів.

4. *Уроки-змагання* (уроки-КВК, уроки-аукціони, уроки-турніри, уроки-вікторини, уроки-конкурси). Передбачають поділ дітей на групи, які змагаються між собою, створення експертної групи, проведення різноманітних конкурсів, оцінювання їх результатів, нарахування певної кількості балів за правильність і повноту відповідей.

5. *Уроки суспільного огляду знань* (уроки-творчі звіти, уроки-заліки, уроки-експромт-екзамени, уроки-консультації, уроки-взаємонавчання, уроки-консиліуми). Особливості цих уроків полягають в опрацюванні найскладніших розділів навчальної програми, відсутності суб'єктивізму при оцінюванні (експертами виступають учні, дорослі, батьки). Вони спонукають до активної самостійної пізнавальної діяльності, вивчення додаткової літератури. Проводять їх наприкінці чверті, семестру, року.

6. *Уроки комунікативної спрямованості* (уроки-усні журнали, уроки-діалоги, уроки-роздуми, уроки-диспути, уроки-прес-конференції, уроки-репортажі, уроки-панорами, уроки-протиріччя; уроки-парадокси). Передбачають використання максимально різноманітних мовних засобів, самостійне опрацювання матеріалу, підготовку доповідей, виступи перед аудиторією, обговорення, критику або доповнення опонентів. Сприяють розвитку комунікативних умінь, навичок самостійної роботи. Підготовка доповідей розвиває мислення, пробуджує інтерес, перетворює малоцікаве повторення на захоплююче зівставлення точок зору.

7. *Уроки театралізовані* (уроки-спектаклі, уроки-концерти, кіно-уроки, дидактичний театр). Проводять їх у межах діючих програм і передбаченого навчальним планом часу, викликають емоції, збуджують інтерес до навчання, спираючись переважно на образне

мислення, фантазію, уяву учнів.

8. *Уроки-подорожування, уроки-дослідження* (уроки-пошуки, уроки-розвідки, уроки-лабораторні дослідження, уроки-заочні подорожування, уроки-експедиційні дослідження, уроки-наукові дослідження). Зацікавлюють дітей, чиї інтереси мають романтичну, фантастичну спрямованість. Пов'язані з виконанням ролей, відповідним оформленням, умовами проведення, витівками.

9. *Уроки з різновіковим складом учнів*. Їх проводять з учнями різного віку, спресовуючи у різні блоки матеріал одного предмета, що за програмою вивчається у різних класах.

10. *Уроки-ділові, рольові ігри* (уроки-суди, уроки-захисти дисертацій, уроки — “Слідство ведуть знавці”, уроки-імпровізації, уроки-імітації). Передбачають виконання ролей за певним сценарієм, імітацію різнопланової діяльності, життєвих явищ. Особливо цінною є навчальна гра для школярів молодших класів, у яких конкретне образне мислення переважає над абстрактним. Проте деякі вчені вважають, що навчальні ігри дегуманізуюче впливають на учнів, оскільки дають можливість маніпулювати життям інших людей без одночасного підкорення системі стимулюючих імпульсів, яка існує в реальному житті. В іграх єдиним стимулюючим началом є боязнь бути низько оціненим товаришами або педагогом. Багато хто з педагогів недооцінює дидактичний ефект навчальних ігор, хоч і визнає їх роль у підтриманні в учнів пізнавального ентузіазму.

11. *Уроки драматизації* (драматична гра, драматизація розповіді, імпровізована робота у пантомімі, тіньові п'єси, п'єси з ляльками і маріонетками, усі види непідготовленої драми — діяльність, де неформальна драма створюється самими учасниками гри). Спрямовані на розвиток співробітництва і єдності у навчальній групі. Драматизація є засобом надання навчальному матеріалу і навчальному процесу емоційності. Забезпечує міжпредметні зв'язки з літератури, історії, предметів естетичного циклу тощо. Проте деякі педагоги застерігають від надмірного захоплення драматизацією, зокрема, при вивченні історії, що може зашкодити серйозному аналізу історичних подій.

12. *Уроки-психотренінги*. Спрямовані на розвиток і корекцію дитячої психіки (пізнавальної, емоційно-особистісної сфери), виховання індивідуальності, цілісної та багатогранної особистості. Використовують їх при навчанні дітей різного віку. Психотренінги загострюють сприйняття, поліпшують розумову діяльність. Навчання прийомів самоконтролю, самоорганізації, самодисципліни, розвиток активності сприяють психокорекції особистості.

3. Методичні рекомендації до виконання реферату на тему: «Інноваційні педагогічні технології активізації навчання».

Друга частина індивідуального науково-дослідного завдання полягає у виконанні реферату. На тему: «Інноваційні педагогічні технології активізації навчання».

Вища освіта, яку здобувач отримує в педагогічному вищому навчальному закладі, передбачає не лише систему спеціальних (професійних) знань, а і певну систему гуманітарних знань, яка дає можливість розвинути творче мислення і, головне, навчитися здобувати знання самостійно. Важливою формою розвитку таких якостей є – **самостійна наукова робота здобувачів**, зокрема підготовка **рефератів**

Реферат (від латинського “*доповідати*”, “*повідомляти*”) – це один із початкових елементів учбової підготовки здобувача, який дає можливість першої спроби самостійної розробки однієї з конкретних тем певного курсу гуманітарних дисциплін.

Реферат вимагає від здобувача **понятійно-аналітичного** рівня сформованості знань, себто особа має чітке уявлення та поняття щодо навчального об'єкту, здатна здійснювати смислове виділення, пояснення, аналіз, перенесення раніш засвоєних знань на типові ситуації.

Результатом аналітичної роботи над рефератом є також і доповідь, що включає огляд наукових та інших джерел з обраної теми або виклад змісту наукової роботи. Важливо зазначити, що у рефераті необхідно не лише висвітлити відповідну наукову інформацію

(скорочено переказати зміст первинного документа чи його частини), а й показати своє ставлення до неї – **висновки**. Себто, реферат вимагає від здобувача також **продуктивно-синтетичного** рівня сформованості знань, коли особа здатна здійснювати синтез, генерувати власні уявлення, переносити раніш засвоєні знання на нетипові, нестандартні ситуації.

За допомогою рефератів здобувач глибше осягає найбільш складні проблеми. Підготовка рефератів сприяє формуванню загальнокультурного рівня здобувача, закріплює гуманітарні знання, розвиває вміння самостійно аналізувати різноманітні суспільно-політичні та культурні явища сучасності, навчає вести науково обгрунтовану полеміку з питань культури, релігії, філософії.

Реферат демонструє ерудицію дослідника, його вміння самостійно аналізувати, систематизувати, класифікувати та узагальнювати суттєву наукову інформацію. Реферат може містити аналіз і критику відповідних наукових теорій.

Основні вимоги до реферату:

- повнота відображення змісту статті чи кількох праць за темою;
- відповідність основних тез і положень, виділених реферуємим, змістові статті;
- визначення методики, яку використовує автор статті, обраної для реферування, щоби розв'язати проблему;
- відповідність висновків автора поставленим завданням (чи досягнута мета дослідження).

Наукова робота здобувача вміщує декілька взаємопов'язаних етапів:

- вибір теми;
- пошук та опрацювання матеріалу;
- складання плану роботи;
- викладення та оформлення результатів дослідження у тексті реферату;
- усний виклад реферату.

Вибір теми. Це один із найбільш відповідальних етапів, який визначає успішність наступної наукової діяльності здобувача. Однією з бажаних вимог до вибраної теми – є збіжність її практичної чи теоретичної значимості й актуальності з особистою значимістю. Така вимога передбачає наявність у здобувача необхідних знань із тим, щоби знайти та обгрунтувати свій підхід до розробки даної проблеми.

Проблематика рефератів – це найбільш актуальні теми. У них на основі ретельного аналізу й узагальнення наукового матеріалу зіставляються різні погляди авторів і визначається власна позиція здобувача з викладом відповідних аргументів.

Прийняття рішення щодо вибору теми вимагає також попередньої роботи з викладачем. Разом із цим, здобувач має пам'ятати, що чим оперативніше буде здійснено вибір теми, тим більше часу він має для її дослідження, для текстуального оформлення реферату.

Тему реферату здобувач може вибрати самостійно та узгодити з викладачем чи вибрати зі списку тем, рекомендованих кафедрою.

Збір матеріалу.

При підготовці та написанні реферату рекомендується використовувати наступний досвід:

1. З'ясувати зміст обраної теми та цільову настанову, проконсультуватися з цього приводу у викладачів, визначити і накреслити головні питання які підлягають розгляду.
2. При необхідності скласти план особистої роботи. У плані визначити терміни написання реферату, редагування, виготовлення наочних матеріалів (схем, таблиць, тощо).
3. Підготувати список необхідної літератури з теми. У цій роботі доцільно користуватися каталогами бібліотек.
4. Вивчити рекомендовану літературу, тобто вибрати основні положення, які відносяться до теми реферату, з'ясувати фактичний матеріал та висновки, до яких приходить автор. Під час вивчення літератури треба робити відповідні записи, які потім слід використати при написанні реферату.

Після вибору теми складається попередній план роботи, який бажано узгодити з викладачем та визначити літературу (першоджерела та критичну літературу - статті та підручники), яку необхідно вивчити.

Пошук та освоєння необхідних літературних джерел – це творчий процес. Уміння самостійно визначати напрямок пошуку наукових творів, документів, використовувати предметні й алфавітні каталоги наукових бібліотек, бібліографічні довідники, що сприяє формуванню професійних якостей спеціаліста.

Викладення та оформлення результатів дослідження.

Після вивчення літератури, за допомогою викладача, уточнюється первинний план і остаточний варіант береться за основу текстуального оформлення роботи.

Традиційно структура реферату (курсової та дипломної роботи) включає наступні елементи:

1. Заголовок (назва) - наприклад:

Назва є коротким формулюванням, яке відображає тему, ідею, предмет дослідження і формулюється з урахуванням вимог до самостійної роботи здобувача. Заголовок виноситься на титульний листок реферату. На титульному листі здобувач указує також назву вищого навчального закладу, кафедри, своє прізвище й ініціали, вчений ступінь, звання, прізвище й ініціали викладача, дату написання роботи.

2. План – це система заголовків частин роботи із зазначенням сторінок, на яких вони розміщені. План є інформативним елементом, оскільки дає коротке уявлення про проблематику, що розробляється, про логіку викладення та актуальність, наукову і практичну значимість обраної теми. План розміщується на початку (після титульного листка) чи у кінці роботи.

3. Вступ – містить обґрунтування практичної та теоретичної актуальності проблеми, зазначеної для вивчення. У вступі необхідно сформулювати основне питання дослідження та цілі й завдання, які витікають із нього. Вирішення цих цілей та завдань дозволить реалізувати основну ціль дослідження. У вступі доцільно також обговорити термінологічні особливості роботи з тим, щоби попередити неадекватне її прочитання.

4. Основний зміст – це та частина роботи, у межах якої реалізуються дослідницькі завдання, що були сформульовані у вступі. Тут важливо витримати послідовність викладення, логічну коректність та здатність довести (проаналізувати) положення, що висувуються для доведення чи аналізу.

Увага в рефераті акцентується на нових відомостях, визначається доцільність звертання до тих чи інших проблем, книжок чи статей.

Необхідно вживати терміни, властиві даній науці, уникаючи незвичних понять і символів, складних граматичних зворотів. Для цього доцільно на початку дослідження опрацювати специфічні терміни, використовуючи спеціальні словники. Рекомендується також включати до реферату схеми і таблиці, якщо вони допомагають розкрити основний зміст проблеми і скорочують обсяг реферату.

5. Висновки. У висновках підводиться підсумок дослідження, себто він містить отримані висновки як вирішення тих завдань, які були сформульовані у вступі. Здобувач може охарактеризувати перспективи подальшої розробки теми, а також показати проблеми, які виходять за межі даного дослідження - мають самостійне значення та значний інтерес.

6. Бібліографія – це список літератури, що містить джерела, які були використані у роботі над темою та підпорядковані посилання. Бібліографія має науковий інтерес, оскільки містить інформацію про джерела, що мають відношення до дослідження.

7. Захист реферату. Зміст реферату здобувач повинен доповідати на : **практичному занятті**. Попередньо підготувавши тези доповіді, здобувач протягом 7-10 хвилин коротко викладає основні положення своєї роботи, оскільки вільний виклад значно поліпшує сприйняття матеріалу слухачами. Після доповіді автор відповідає на питання, поставлені слухачами або ж викладачем під час перевірки реферату. На основі обговорення написаного та повідомленого реферату здобувачу виставляється відповідна оцінка.

Вимоги до оформлення рефератів

Важливим етапом виконання реферату є його оформлення. Від того, наскільки відповідально поставиться автор до оформлення реферату, багато в чому буде залежати її **якість** і **підсумкова оцінка**.

Реферат може бути написано лише українською мовою. Як правило, всі здобувачі мають писати **роботу державною мовою**.

Реферат оформляють на аркушах формату А4 (210x297 мм). Дозволяється використання формату А3 (297x420 мм), коли це необхідно для оформлення ілюстративного матеріалу.

Реферат друкують на комп'ютері на одній стороні аркуша білого паперу з використанням шрифтів текстового редактора Word (наприклад, Times New Roman Cyr) розміром 14 пунктів (мінімальна висота шрифту 1,8 мм) з полуторним міжрядковим інтервалом.

Текст реферату необхідно друкувати, дотримуючись наступних розмірів полів: **верхнє, ліве і нижнє - не менше 20 мм, праве - не менше 10 мм**.

У рефераті повинні бути чіткі, не розпливчасті лінії, букви, цифри й інші знаки. Всі рядки повинні бути чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту реферату має бути однаковою.

При умові оформлення реферату на комп'ютері прийнято виділяти заголовки жирним шрифтом.

Друкарські помилки, описки і графічні неточності в рефераті допускається виправляти підчищенням чи зафарбуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого тексту машинописним способом чи від руки. Дозпускається наявність в рефераті не більше двох виправлень на одній сторінці.

Текст основної частини реферату поділяють на **розділи, підрозділи, пункти**.

Заголовки структурних частин реферату „ЗМІСТ”, „ВСТУП”, „РОЗДІЛ”, „ВИСНОВКИ”, „СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ”, „ДОДАТКИ” друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів реферату варто починати з абзацного відступу і друкувати (крім першої великої) малими літерами, не підкреслюючи, без крапки наприкінці. Якщо заголовок реферату складається з двох речень або більше речень, їх

розділяють крапкою.

Текст реферату слід розбивати на абзаци. Це полегшує читання й показує, що автор у своєму рефераті переходить до нової думки, нового твердження. Не можна також занадто дробити текст реферату і відокремлювати одну фразу від іншої, якщо між ними існує тісний зв'язок.

Абзаци в тексті реферату починають відступом, рівним 15 мм. Розділи й підрозділи реферату повинні мати **заголовки**. Пункти реферату, як правило, заголовків не мають.

Заголовки реферату повинні чітко й стисло відбивати зміст розділів, підрозділів реферату.

Відстань між заголовком і текстом реферату повинна складати не менше двох рядків. Відстань між рядками заголовка така, як у тексті, а між заголовком і підзаголовком один рядок, між підзаголовком і текстом реферату також один рядок при комп'ютерному наборі.

Кожен розділ реферату слід починати з нової сторінки.

Переноси частин слів в заголовках реферату не допускаються, слова переносяться повністю.

Нумерація. Розділи, підрозділи реферату слід нумерувати арабськими цифрами. Розділи реферату повинні мати порядкову нумерацію в межах викладення суті, наприклад 1,2,3. Номер розділу реферату ставлять після слова „РОЗДІЛ”, після номеру розділу крапку не ставлять, потім з нового рядку друкують заголовок розділу.

Підрозділи реферату повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу реферату.

Номер підрозділу реферату складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, реферату розділених крапкою, наприклад „1.1.”, „1.2.”.

Нумерація пунктів і підпунктів в рефераті є порядковою в межах відповідних підрозділів чи пунктів, реферату наприклад „2.3.5.” – п'ятий пункт третього підрозділу другого розділу реферату.

При написанні реферату слід витримувати структуру й обсяг окремих частин реферату (підрозділи, пункти підрозділів реферату не повинні бути менш ніж 5 сторінок).

Нумерація сторінок реферату. Сторінки реферату слід нумерувати арабськими цифрами, дотримуючи наскрізної нумерації по всьому реферату. Номер сторінки реферату проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки наприкінці.

«Титульний аркуш» реферату включають до загальної нумерації сторінок реферату. Номера сторінок на титульному листі не проставляють.

Окремі сторінки реферату, на яких розташовані ілюстрації і таблиці, також включають у загальну нумерацію сторінок реферату.

З метою популяризації **академічної доброчесності** серед здобувачів вищої освіти в Університеті Ушинського розроблено дієвий механізм, що містить широкий спектр заходів, серед яких: ознайомлення з документами, що унормовують запобігання академічного плагіату та встановлюють відповідальність за академічний плагіат.

Інноваційні педагогічні технології

в практиці роботи сучасного загальноосвітнього навчального закладу

Під педагогічними інноваційними технологіями розуміється якісно нова сукупність форм, методів і засобів навчання, виховання й управління, яка приносить суттєві зміни у результат педагогічного процесу. Важливою проблемою педагогічної технології є забезпечення цілісного педагогічного впливу, зорієнтованого не на окремі якості особистості, а на структуру особистості в цілому.

Впровадження педагогічних технологій неможливе без відстеження якості освіти за допомогою моніторингу, мета якого – отримати інформацію про ефективність і якість навчально-виховного процесу, покращення його організації.

Принципово нові педагогічні ідеї і положення вимагають переорієнтації методичної роботи на пошук та розробку інноваційних шляхів розвитку всіх ланок і складових систем освіти, формування в освітньому середовищі справді нового педагогічного мислення на всіх рівнях педагогічної діяльності.

Аналіз інноваційної діяльності показує, що в їх практиці в основному впроваджуються технології, серед яких можна виділити: **особистісно орієнтоване навчання та виховання, громадянську освіту, профільне навчання, технологію групової навчальної діяльності, теорію рівневої диференціації навчання, психолого-педагогічне проектування соціального розвитку особистості учнів, інформаційні технології, здоров'я зберігаючі технології навчання, проєктивне навчання, теорію проблемного навчання, інтерактивні технології, технологію формування творчої особистості, театральну педагогіку, технологію навчання як дослідження, технологію гуманізації педагогічної діяльності, трансформацію педагогічних ідей В.О.Сухомлинського в практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів, розвиток критичного мислення, технологію комплексно-цільового управління закладом освіти, теорію ігрових технологій, теорію раннього та інтенсивного навчання грамоті.**

Найбільш поширеною в Україні є **Технологія розвивального навчання**(авт. Д.Ельконін, В.Давидов) . Система розвивального навчання передбачає формування активного, самостійного творчого мислення учнів і на цій основі поступового переходу в самостійне навчання.

Інтерактивні технології(авт. О.Пометун, Л. Пироженко), ідея якої полягає в тому, що процес пізнання відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учнів. Залежно від мети уроку, форм організації навчальної діяльності використовуються інтерактивні технології кооперативного навчання, колективно-групового навчання, ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань.

Технологічний концепт **проєктних технологій**(авт. Баханов К., Гузєєв В., Єрмаков І., Пехота О.) орієнтує на дієвий спосіб здобуття нових знань у контексті конкретної ситуації та їх використання на практиці. Метод проєктів як технологія у сучасних умовах трансформувалася у проєктну систему організації навчання, за якою учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань проєктів.

Технологія особистісно орієнтованого навчання(авт. Якимська І., Савченко О., Подмазін С.) полягає у створенні оптимальних умов для розвитку й становлення особистості як суб'єкта діяльності і суспільних відносин, яка будує свою діяльність і стосунки відповідно до стійкої ієрархічної системи гуманістичних і буттєвих особистісних цінностей.

Інформаційні технології навчання надають доступ учням до нетрадиційних джерел інформації. Створюють можливості для творчої діяльності, формування професійних навиків. Можливість реалізувати нові форми та методи навчання.

Освітня програма «Крок за кроком» передбачає спрямування ранньої освіти дітей на виховання рис, необхідних для життя у демократичному суспільстві: вміння критично мислити, самостійно здійснювати свідомий вибір, окреслювати та вирішувати проблеми, сприймати зміни та ефективно впливати на них, бути творчими та чуйними, толерантно ставитись до відмінностей.

Об'єктивне **прискорення науково-технічного і соціального прогресу**, кризові економічні, екологічні, демографічні, політичні та інші явища, що виникли у сучасному світі, неминуче позначаються на системі освіти, загострюють протиріччя і труднощі формування молодого покоління. Традиційні педагогічні засоби виховання, змісту й організації навчально-виховного процесу все частіше не спрацьовують. Через невідповідність темпів і характеру соціальних та педагогічних процесів виникають кризові явища в педагогіці.

Перш ніж розглянути сутнісні ознаки інноваційних педагогічних технологій, уточнимо ключові поняття «інновація» та «педагогічна технологія».

Слово **інновація** має латинське походження і в перекладі означає **оновлення, зміну, введення нового**. У педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного процесу. Інновацію можна розглядати як процес (масштабну або часткову зміну системи і відповідну діяльність) і продукт (результат) цієї діяльності. Таким чином, інноваційні педагогічні технології як процес - це «цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів» (І. Дичківська). У значенні продукту діяльності визначимо інновацію як оригінальні, новаторські способи та прийоми педагогічних дій і засоби.

Якщо звертатися до джерел поняття "технологія", то ми повинні зафіксувати, що воно походить із двох грецьких слів - мистецтво, майстерність і слово, навчання. Таким чином, технологію можна визначити як усвідомлене практичне мистецтво, усвідомлена майстерність.

Порівнюючи традиційну та інноваційну освіту, які сьогодні паралельно існують в Україні, І. Зязюн зробив висновки, традиційна система навчання є безособистісною, "бездітною... без людською". У ній "людина... постає... об'єктом, яким можна керувати за допомогою зовнішніх впливів, загальних стандартів і нормативів".

Не всі згодні з цією оцінкою. Але всі серед головних недоліків традиційної системи навчання називають: авторитарний стиль керівництва; домінування пояснювально-ілюстративного типу навчання і репродуктивної діяльності учнів; перевагу фронтальної роботи, обмеженість діалогічного спілкування; породжені цими факторами невміння і небажання дітей учитися; відсутність у них поцінування освіти, самоосвіти (саморозвитку).

Найщиріші прагнення щось змінити розбиваються об сутність системи: в її основі психологічні процеси, які покликані формувати людину із заданими властивостями. Чого очікує учень від школи? Задоволення пізнавальних інтересів, можливості самоствердження, самореалізації. Принаймні до того часу, як дитина пішла до школи, вона була суб'єктом

власної діяльності: сама обирала гру, учасників, місце, час тощо. Але в школі... На що зорієнтований учитель? На обов'язкове виконання програми. Яка визначає не тільки однаковий зміст, обсяг, а й навіть темп засвоєння інформації та способи її обробки. Таким чином, маємо невідповідність психологічних установок, які неминуче породжують конфлікт. Він існував завжди. Але в останні десятиліття набув ознак системності.

Крім того, **ще всередині минулого століття на Заході забили тривогу**: учень не готовий до життя в новому суспільстві. Він, винесли присуд менеджери великих компаній, не здатний сам учитися, не вміє працювати з інформацією (шукати її, обробляти, переводити з однієї знакової системи в іншу). "Технології завтрашнього дня, - пише О. Тоффлер, - потребують не мільйонів... людей, готових працювати в унісон на безконечно монотонних роботах, не людей, котрі виконують накази, не зморгнувши оком... а людей, котрі можуть приймати критичні рішення, котрі можуть знаходити свій шлях у новому оточенні, котрі достатньо швидко встановлюють нові стосунки в реальності, що швидко змінюється. Світ заговорив про компетентності як спроможність особистості застосовувати засвоєні знання й набуті вміння у нестандартних ситуаціях, "готовність і вміння діяти", здатність до саморозвитку"

Однак компетентності, - складно формувати, а складніше вимірювати, але без цього якісна шкільна освіта у XXI столітті неможлива. Значить, потрібно крок за кроком переборюючи власну інертність і неготовність освітнього середовища до сприйняття інновацій, долати шлях від орієнтації на предметні знання до оволодіння надпредметними вміннями, формуючи, так чином, в учня внутрішню готовність прийняття рішень, застосування набутих знань у будь-яких ситуаціях. І головною дійовою особою у цьому процесі стає учень. "Освіта XXI століття, - це освіта для людини. Її стрижень - розвиваюча, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості яка здатна до самоосвіти і саморозвитку вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни"

Інноваційна діяльність є специфічною і досить складною, потребує особливих знань, навичок, здібностей. Впровадження інновацій неможливе без педагога-дослідника, який володіє системним мисленням, розвиненою здатністю до творчості, сформованою й усвідомленою готовністю до інновацій. Педагогів-новаторів такого типу називають педагогами інноваційного спрямування, їм властиві чітка мотивація інноваційної діяльності та викристалізована інноваційна позиція, здатність не лише включатися в інноваційні процеси, але й бути їх ініціатором.

Завдяки старанням педагогів-новаторів нових орбіт сягало мистецтво навчання і виховання, їм належать різноманітні відкриття. На новаторську педагогічну практику зорієнтовано і немало представників науки, які свої авторські програми реалізують у закладах освіти не як експериментатори, а як учителі й вихователі. У новаторській педагогіці багатогранно втілена творча сутність навчально-виховного процесу. Якщо наукова педагогіка розвиває загальні закономірності і теоретичні проблеми виховання, то новаторська творить ефективні педагогічні технології.

Перед кожним із нас два шляхи: жити минулими заслугами, закриваючи очі на кардинальні зміни у світі, прирікаючи своїх учнів (і власних дітей) на життєвий неуспіх, або пробувати щось змінити у своєму ставленні до новітніх освітніх технологій. Гарно про це сказав І. Підласий: "Можна бездумно тужити за втраченими ідеалами, скаржитись на падіння духовності та вихованості, втрату людяності й моральності, загалом на життя і зовсім незвичну школу, але хід подій вже не повернути. Погрожувати поїздові, що стрімко

віддаляється від перону, дозволено лише дітям"[

Таким чином, одним з найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі модернізації вищої освіти України є забезпечення якості підготовки спеціалістів на рівні міжнародних стандартів. Розв'язання цього завдання можливе за умови зміни педагогічних методик та впровадження інноваційних технологій навчання.

Види навчальних презентацій

1. **Конспект уроку.** Обов'язкова наявність основних візуальних складових традиційного уроку: тема, мета, план, ключові поняття, закріплення, домашнє завдання і т.д. Ілюстративний ряд грає, в даному випадку, явно допоміжну і незначну роль. Досить часто подібні уроки в змістовній (а іноді, і в ілюстративній частині) орієнтовані на базовий підручник. Дана форма презентації, як правило, частіше називають традиційними мультимедійним супроводом уроку.
2. **Слайд-шоу.** Повна відсутність тексту і акцент на яскраві, великі зображення або колажі (Може демонструватися на початку, в кінці, або всередині уроку, ставлячи за мету створення певного емоційного настрою. Як правило, супроводжується музичними фрагментами). Демонстрація слайд-шоу впродовж всього уроку представляється малоефективною.
3. **«Тільки текст».** Варіант, протилежний по своїй суті тому, що пропонувалося в попередньому пункті. Дидактичний ефект досягається за рахунок зміни типів шрифтів, що використовують, розміру шрифту і колірної гами. Також активно використовуються різні варіанти підкреслень.
4. **Анімовані схеми.** У цьому варіанті презентації особливий акцент зроблено на різних графіках і схемах. Образотворчий ряд – мінімальний. Основна сфера застосування – заняття повторювально-узагальнюючого характеру.
5. **«Опорні сигнали».** Фактично даний підхід ІКТ – є розвитком ідей В.Шаталова. Природно, що в даному випадку передбачається робота в офісних програмах і, можливо в графічних редакторах (малювання).
6. **Заповнюємо таблицю.** Варіант презентації рекомендований при проведенні уроків закріплення, систематизації навчального матеріалу. Це можуть бути тематичні, синхронні, хронологічні та інші види таблиць. Використовуючи як фоновий малюнок зображення, характерне для теми, що вивчається, вчитель послідовно виводить на слайд незаповнену таблицю або частково заповнену таблицю (поетапно), а учні завершують роботу. «Заповнення» таблиці відбувається після відповідного обговорення в класі або навпаки.
7. **Аналіз картини.** Презентація, змістом якої є одна картина, плакат, зображення (наприклад, обговорення картини відомого художника). На уроці вчитель виділяє та обговорює з учнями фрагменти цього зображення, акцентуючи увагу на деталі, організовує роботу навколо змісту і характеристики цього зображення, історії створення.
8. **Тренажер.** Закріплення умінь, навичок учнів через виконання, і можливість виправлення помилкових кроків.
9. **Тестування.** Варіант, який також може бути рекомендований при проведенні повторювально-узагальнюючого уроку. За допомогою відповідних гіперпосилань, відповідь учнів супроводжується певною реакцією програми.

10. **Робочий зошит.** «Екранний варіант» робочого зошита на друкованій основі. «Заповнення» зошита відбувається після відповідного обговорення в класі або самостійно вдома. Передбачається середовище для активного моделювання різних об'єктів і ситуацій, творчість учня.

Звичайно, що всі перераховані вище види мультимедійних супроводів уроків можуть використовуватися як окремо, так і в поєднанні. Все залежить від творчості вчителя, його бачення уроку.

Мультимедійна презентація може виступати як підготовлена вчителем розробка із заданою навчальною метою і завданнями, орієнтована на цілком конкретні результати навчання, де демонстраційний матеріал носить лише ілюстративний характер або учень є активний учасник процесу, виконує інтерактивні завдання, втручається в процеси, активно взаємодіє з комп'ютером. Така організація навчальної діяльності можлива лише в умовах "**1 учень - 1 комп'ютер**". Вона надає можливість обирати серед достатнього набору інформаційних ресурсів, дидактичних інструментаріїв та здійснювати принципи особистісно-орієнтованого навчання. На такому уроці істотно змінюється роль вчителя, який в даному випадку є, перш за все, організатором, координатором пізнавальної діяльності учнів.

Слід звернути увагу й на хід уроку з мультимедійним супроводом. Як би не був розроблений урок, багато що залежить від того, як вчитель організує пізнавально-дослідницьку роботу учнів. Віртуозне проведення такого заняття складніше, ніж робота шоумена якої-небудь телепередачі. Вчитель повинен не тільки володіти комп'ютером, знати зміст уроку, але й організувати роботу в учнів в різному для кожного темпі, невимушено, постійно акцентуючи увагу на самостійність учнів. Необхідно продумати зміну ритму, урізноманітнити форми навчальної діяльності, подумати, як витримати при необхідності паузу, як підбадьорити невпевнених в собі учнів, як забезпечити позитивний емоційний фон уроку.

4. Система оцінювання

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні заняття	0 балів	Здобувач не бере участі в практичному занятті, є лише спостерігачем; ніколи не виступає і не задає питання, незацікавлений у вивченні матеріалу; дає неправильну відповідь на запитання, показує незадовільне знання понятійного апарату і літературних джерел.
	1 бал	Здобувач іноді частково виконує завдання практичних занять і домашньої/самостійної роботи; допускає істотні помилки під час відповідей на запитання; показує пасивну роботу на практичних заняттях.
	2 бали	Здобувач допускає помилки під час відповідей на поставлені запитання, не спроможний пояснити зміст застосовуваного понятійного апарату, показує невміння публічно представляти матеріал.

	3 бали	Здобувач виконує більшість завдань практичних занять і домашньої/самостійної роботи; в цілому відповідає на поставлені запитання, але не в змозі переконливо аргументувати свої відповіді, помиляється у використанні понятійного апарату, показує недостатні знання літературних джерел.
	4 бали	Здобувач бере активну участь у практичному занятті, дає правильні вичерпні відповіді на поставлені запитання, при цьому показує високі знання понятійного апарату і літературних джерел, вміє аргументувати свої думки та ставлення до відповідної ситуації; вміє мислити узагальнено; здатний публічно представити матеріал.
	5 балів	Здобувач виконує всі завдання практичних занять і домашньої/самостійної роботи; демонструє глибокі знання, дає повні та детальні відповіді на питання під час усного і письмового опитування; бере активну участь у обговоренні питань, користується додатковою науковою літературою; самостійно опрацьовує першоджерела, щоб виконати додаткові завдання; вміє сформулювати своє ставлення до певної проблеми, теми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади; вміє знаходити найбільш адекватні форми розв'язання суперечностей; активно, дуже добре працює в парі/групі/команді; здатний публічно представити матеріал.
Індивідуальне навчально-дослідне завдання	0 балів	Завдання не виконано.
	1...3 балів	Завдання виконано формально, стандартними книжковими фразами, без власних роздумів.
	4...5 балів	Завдання виконано, містить нешаблонні фрази і помилкові твердження.
	6...7 балів	Завдання виконано вірно, містить нешаблонні фрази, розгорнуте, відрізняється власними роздумами.
	8...9 балів	Завдання виконано з творчим підходом, містить нешаблонні фрази, розгорнуте, цікаве, відрізняється власними роздумами.
	10 балів	Завдання виконано з творчим підходом, містить нешаблонні фрази, розгорнуте, цікаве, відрізняється власними роздумами, висновками, представлено з

		допомогою презентації.
Контрольна модульна робота	0 балів	Відповіді на запитання неправильні.
	1..3 балів	Відповіді на запитання загалом правильні, проте наявні помилки у визначеннях.
	4...5 балів	Відповіді на запитання правильні, повні, обґрунтовані, логічно побудовані.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90 – 100 А)	<p>Здобувач вільно володіє навчальним матеріалом і науково-понятійним апаратом педагогіки як науки на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, виявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи. <i>Здобувач знає:</i> критерії відбору, принципи структурування змісту фахової дисципліни у середній та вищій школі; міжпредметні зв'язки методики викладання із іншими дисциплінами; сучасні інтерактивні методи навчання; форми організації навчання; норми, критерії оцінювання знань, умінь; специфіку застосування новітніх освітніх технологій у вищій школі та середній школі; особливості організаторської, координаційної та управлінської діяльності у вищому навчальному закладі; психологічні особистісні якості викладача вищої та середньої школи, професійні вимоги до нього. <i>Здобувач уміє:</i> аналізувати та впроваджувати у власну діяльність теоретично обґрунтовані положення найсучаснішого педагогічного досвіду; застосовувати методи, прийоми організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів (бесіди, діалогу, дискусії, мозкової атаки, сюжетно-рольової гри, роботи в групах тощо); планувати структуру, зміст, процес організації лекції, лабораторного та практичного заняття; укласти тексти лекцій за планом; творчо проводити лабораторні та практичні заняття; добирати оптимальні форми та методи педагогічної діяльності; застосовувати сучасні освітні технології; забезпечувати виконання розвиваючої, координуючої, управлінської функції викладача вищого навчального закладу та середньої школи; здійснювати саморозвиток, самоосвіту, самовиховання, самоорганізацію; визначати мету та завдання шкільних курсів суспільно-політичних дисциплін; аналізувати навчальну програму та навчально-методичну літературу; складати плани-конспекти уроків, визначати тип та форму уроку, враховувати пізнавальні можливості учнів, розробляти завдання та тести для перевірки знань, вести педагогічне спостереження. <i>Здобувач здатний:</i> вчитися і оволодівати сучасними знаннями; спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; працювати в команді, демонструючи навички міжособистісної взаємодії; працювати з оригінальними текстами та смисловими конструкціями, які містяться в них; урахувати психофізіологічні особливості навчання учнів під час проведення класних і позакласних заходів; здійснювати контроль та оцінювання результатів освітньої діяльності учнів Уміння прогнозувати використовувані засоби і методи роботи.</p>
Добре	Здобувач вільно володіє навчальним матеріалом і науково-понятійним

<p>(82-89 В)</p>	<p>апаратом педагогіки як науки на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, виявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи. <i>Здобувач знає:</i> критерії відбору, принципи структурування змісту фахової дисципліни у середній та вищій школі; міжпредметні зв'язки методики викладання із іншими дисциплінами; сучасні інтерактивні методи навчання; форми організації навчання; норми, критерії оцінювання знань, умінь. <i>Здобувач уміє:</i> аналізувати та впроваджувати у власну діяльність теоретично обґрунтовані положення найсучаснішого педагогічного досвіду; застосовувати методи, прийоми організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів (бесіди, діалогу, дискусії, мозкової атаки, сюжетно-рольової гри, роботи в групах тощо); планувати структуру, зміст, процес організації лекції, лабораторного та практичного заняття; укладати тексти лекцій за планом; творчо проводити лабораторні та практичні заняття; добирати оптимальні форми та методи педагогічної діяльності; застосовувати сучасні освітні технології; забезпечувати виконання розвиваючої, координуючої, управлінської функції викладача вищого навчального закладу та середньої школи; здійснювати саморозвиток, самоосвіту, самовиховання, самоорганізацію; визначати мету та завдання шкільних курсів суспільно-політичних дисциплін; аналізувати навчальну програму та навчально-методичну літературу; складати плани-конспекти уроків, визначати тип та форму уроку, враховувати пізнавальні можливості учнів, розробляти завдання та тести для перевірки знань, вести педагогічне спостереження. <i>Здобувач здатний:</i> вчитися і оволодівати сучасними знаннями; спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; працювати в команді, демонструючи навички міжособистісної взаємодії; працювати з оригінальними текстами та смисловими конструкціями, які містяться в них.</p>
<p>Добре (74-81 С)</p>	<p>Здобувач вільно володіє навчальним матеріалом і науково-понятійним апаратом педагогіки як науки на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, виявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи. <i>Здобувач знає:</i> критерії відбору, принципи структурування змісту фахової дисципліни у середній та вищій школі; міжпредметні зв'язки методики викладання із іншими дисциплінами; сучасні інтерактивні методи навчання; форми організації навчання; норми, критерії оцінювання знань, умінь. <i>Здобувач уміє:</i> аналізувати та впроваджувати у власну діяльність теоретично обґрунтовані положення найсучаснішого педагогічного досвіду; застосовувати методи, прийоми організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів (бесіди, діалогу, дискусії, мозкової атаки, сюжетно-рольової гри, роботи в групах тощо); планувати структуру, зміст, процес організації лекції, лабораторного та практичного заняття; укладати тексти лекцій за планом; творчо проводити</p>

	лабораторні та практичні заняття; добирати оптимальні форми та методи педагогічної діяльності; застосовувати сучасні освітні технології; забезпечувати виконання розвиваючої, координуючої, управлінської функції викладача вищого навчального закладу та середньої школи; складати плани-конспекти уроків, визначати тип та форму уроку, враховувати пізнавальні можливості учнів, розробляти завдання та тести для перевірки знань, вести педагогічне спостереження. <i>Здобувач здатний:</i> вчитися і оволодівати сучасними знаннями; спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; працювати в команді, демонструючи навички міжособистісної взаємодії.
Задовільно (64-73 D)	Здобувач володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу, уміє використовувати знання в стандартних ситуаціях. Має на задовільному рівні знання про систему педагогічних наук, зв'язки з іншими науками, основні педагогічні погляди видатних педагогів в історії класичної і вітчизняної педагогіки; припускається помилок і визначенні основних принципів, методів і форм організації навчальної роботи, контролю й оцінювання навчальної діяльності учнів; мають прогалини знання щодо сутності, принципів, форм, методів організації різних напрямів виховання та самовиховання в навчальній та позакласній діяльності. Не виявляє творчості у вирішенні навчально-виховних ситуацій, нестандартні ситуації викликають значні труднощі; здебільшого не має власної позиції. Уміє користуватися технічним обладнанням у викладанні навчального матеріалу і проведенні виховних заходів; здійснювати самостійний пошук необхідної інформації, зокрема й електронної, натомість її передання здійснюється на належному рівні, а її аналіз викликає значні труднощі; недоцільно обирає методи навчання і виховання відповідно до педагогічної ситуації; не вміє аналізувати навчально-виховні ситуації, що виникають.
Задовільно (60-63 E)	Здобувач володіє навчальним матеріалом фрагментарно, не вміє використовувати їх у практичній діяльності. Поверхово обізнаний із принципами, методами і формами організації освітнього процесу, проте не вміє вирішувати й аналізувати навчально-виховні ситуації, що виникають.
Незадовільно (35-59 FX)	Здобувач недостатньо володіє навчальним матеріалом, при його відтворенні відповідь елементарна, фрагментарна, має переважно репродуктивний характер, не може викласти зміст основних положень дисципліни.
Незадовільно (0 – 34 F)	Здобувач не володіє навчальним матеріалом.

Розподіл балів, які отримують здобувачі за результатами поточного і підсумкового контролю

Поточний контроль (практичні заняття, самостійна робота, ІНДЗ)	Підсумковий контроль (залік)	Сума
--	------------------------------	------

Модуль 1	Бали	Разом		0–100
Змістовий модуль 1	0...50	100		
Змістовий модуль 2	0...50			

Змістовий модуль 1: 8 (практичних занять)*5+10 (ІНДЗ)=50

Змістовий модуль 2: 7 (практичних занять)*5+10 (ІНДЗ)+5 (КМР)=50

Шкала оцінювання за всіма видами контролю:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90–100	A	відмінно
82–89	B	добре
74–81	C	
64–73	D	задовільно
60–63	E	
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Рекомендована література

Базова

- Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ.: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
- Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ.: Академвидав, 2004. 352 с.
- Кузьмінський А. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. Київ.: Знання, 2005. 486 с.
- Нагаєв В. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Київ.: Центр учбової літератури, 2007. 232 с.
- Ортинський В. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Київ.: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
- П'ятницька В. Основи наукових досліджень у вищій школі. Київ. Центр навч. літ-ри, 2003. 116 с.
- Педагогіка вищої школи: навчальний посібник за ред. З.Н.Курлянд. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ.: Знання, 2005. 399 с.
- Перспективні освітні технології: науковометодичний посібник. За ред. Т.С.Сазоненко. Київ.: Гопак, 2000. 560 с.
- Резван О. Методика викладання у вищій школі Харків, ХНАДУ: «Міськдрук», 2012. 152 с.
- Слепкань З. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. Київ.: НПУ, 2005. 239 с.
- Туркот Т. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ.: Кондор, 2011. 628 с.
- Ушкаренко В. Організація самостійної роботи студентів. Херсон: Айлант, 2005. 96 с.
- Фіцула М. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Київ.: Академвидав, 2006. 351 с.
- Цехмістрова Г. Основи наукових досліджень: навчальний посібник. Київ.: Видавничий Дім «Слово», 2004. 240 с.
- Якса Н. Основи педагогічних знань: навч. посібник. Київ.: Знання, 2007. 357 с.

Допоміжна

- Аузіна А. Система комплексної діагностики знань студента. Львів, 2002. 38 с.
- Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ.: Либідь, 1997. 376 с.

3. Дубасенюк О. Уровадження освітніх інновацій в системі вищої освіти / О.А.Дубасенюк // Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2011. 444 с.
4. Дудікова Л. Науково-дослідницька діяльність студентів як складова індивідуалізації навчального процесу // Педагогічний альманах. 2012. Вип. 16. С. 126 – 130.
5. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир: Вид-во Руга, 2006. 320 с.
6. Кушніренко Н. Наукова обробка документів: підручн. / Кушнарєнко Н. М., Удалова В. К Київ.: Вікар, 2003. 320 с.
7. Лекції з педагогіки вищої школи: навчальний посібник / за ред. В.І.Лозової. Харків: «ОВС», 2006. 496 с.
8. Лігум Ю. Якість освіти і новітні технології навчання в контексті інтеграції в європейський освітній простір / Ю.С.Лігум // Педагогіка і психологія, 2011. № 2. С. 22 – 27.
9. Лозниця В. Форми організації навчання у вищій школі / В.Лозниця // Психологія і педагогіка. Київ., 2000. С. 280 – 298.
10. Мирошник О. Педагогічна майстерність: теорія і практика професійного становлення майбутнього вчителя / О. Мирошник, Н. Тарасевич // Витоки педагогічної майстерності. 2012. Вип. 9. С. 136 – 140.
11. Прокопів Л. Інформаційні технології в педагогіці: методичні рекомендації до самостійної роботи. Івано-Франківськ, 2013. 60 с.
12. Сисоєва С. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ. : Міленіум, 2006. 344 с.
13. Січкарук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі. Київ.: Тансоа, 2006. 88 с.
14. Тевлін Б. Актуалізація і розвиток потенціалу педагогічних працівників // Школа. 2007. № 1. С. 17 – 22.
15. Хрипков Є. Управління навчальним закладом. Київ.: Знання, 2006. 365 с.

Законодавчі та нормативні документи

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. No 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (No 178-179). С. 10–22.

Інформаційні ресурси

1. Міністерство освіти і науки України URL: <https://mon.gov.ua/ua> (дата звернення 29.08.2019)